

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja • Yritykset • 2020:51

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma

Työ- ja elinkeinoministeriö
Arbets- och näringsministeriet

Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:51

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma

Työ- ja elinkeinoministeriö

ISBN PDF: 978-952-327-564-5

Taitto: Valtioneuvoston hallintoyksikkö, Julkaisutuotanto

Helsinki 2020

Kuvailulehti

Julkaisija	Työ- ja elinkeinoministeriö	19.10.2020
Tekijät		
Julkaisun nimi	Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma	
Julkaisusarjan nimi ja numero	Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 2020:51	
Diaari/hankenumero		Teema Yritykset
ISBN PDF	978-952-327-564-5	ISSN PDF 1797-3562
URN-osoite	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-564-5	
Sivumäärä	34	Kieli suomi
Asiasanat	yritykset, elinkeinot, vienti, kansainvälinen kauppa, yrittäjyys, viennin edistäminen, kasvu	
Tiivistelmä	<p>Kehittyvä ja nykyistä monipuolisempi vientitoiminta ja menestyminen kansainvälisissä arvoverkostoissa ovat Suomen tulevaisuuden menestyksen ja elinvoiman kannalta elintärkeää. Elinkeinorakennettamme on monipuolistettava ja Suomen on paremmin oltava mukana kansainvälisen kaupan arvoketjuissa saadaksemme lisäarvoa viennistä ja globalisaatiosta.</p> <p>Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelman tarkoituksena on yritysten kasvun ja kansainvälistymisen laaja-alainen edistäminen sekä miljardiluokan liiketoimintaekosysteemien synnyn ja kehittymisen tukeminen. Ohjelmassa on neljä teemakokonaisuutta, jonka alle on koottu yhteensä 17 toimenpidettä. Teemat ovat 1) kysyntävetoiset ekosysteemit, 2) kansainvälistymispalveluiden kehittäminen, 3) rahoitustarjonta ja 4) ilmastoratkaisut. Ohjelman toimenpidekokonaisuutta toteutetaan Team Finland -verkoston ja muiden sidosryhmien kanssa Marinin hallituskaudella 2020–2023.</p> <p>Työ- ja elinkeinoministeriön yhteyshenkilö: Mari Hakkarainen, mari.hakkarainen@tem.fi, +358 295 062 144</p>	
Kustantaja	Työ- ja elinkeinoministeriö	
Julkaisun jakaja/myynti	Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi	

Presentationsblad

Utgivare	Arbets- och näringsministeriet	19.10.2020
Författare		
Publikationens titel	Programmet för export och internationell tillväxt	
Publikationsseriens namn och nummer	Arbets- och näringsministeriets publikationer 2020:51	
Diarie-/ projektnummer		Tema Företag
ISBN PDF	978-952-327-564-5	ISSN PDF 1797-3562
URN-adress	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-564-5	
Sidantal	34	Språk finska
Nyckelord	företag, näringar, export, internationell handel, företagande, främjande av export, tillväxt	
Referat	<p>Att exportverksamheten utvecklas och blir allt mångsidigare och att den klarar sig bra i internationella värdenätverk är livsviktigt med tanke på Finlands framtida framgång och livskraftighet. Vår näringsstruktur måste bli mångsidigare och Finland bli mer involverat i den internationella handelns värdekedja för att exporten och globaliseringen ska kunna tillföra oss ett mervärde.</p> <p>Syftet med programmet för export och internationell tillväxt är att på ett omfattande sätt främja företagets tillväxt och internationalisering samt stödja uppkomsten och utvecklingen av affärs ekosystem i miljardklass. I programmet ingår fyra temahelheter, och under dem finns sammanlagt 17 åtgärder. Temahelheterna är 1) efterfrågestyrda ekosystem, 2) utveckling av internationaliseringstjänster, 3) finansieringsutbud och 4) klimatlösningar. Programmets åtgärdshelhet kommer att genomföras i samarbete mellan Team Finland -nätverket och andra intressentgrupper under statsminister Marins regeringsperiod 2020–2023.</p> <p>Kontaktperson vid arbets- och näringsministeriet: Mari Hakkarainen, mari.hakkarainen@tem.fi, +358 295 062 144</p>	
Förläggare	Arbets- och näringsministeriet	
Distribution/ beställningar	Elektronisk version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Beställningar: vnjulkaisumyynti.fi	

Description sheet

Published by	Ministry of Economic Affairs and Employment	19 October 2020
Authors		
Title of publication	Export and International Growth Programme 2020–2023	
Series and publication number	Publications of the Ministry of Economic Affairs and Employment 2020:51	
Register number		Subject Enterprises
ISBN PDF	978-952-327-545-4	ISSN (PDF) 1797-3562
Website address (URN)	http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-327-564-5	
Pages	34	Language Finnish
Keywords	companies, industries, export, international trade, entrepreneurship, export promotion, growth	
Abstract	<p>Expanding and increasingly diverse export industries and success in international value networks will be essential for the success and viability of Finland in future. Finland must diversify its industrial structure and be more actively engaged in the value chains of international trade in order to gain added value from exports and globalisation.</p> <p>The Export and International Growth Programme aims to extensively promote the growth of companies and to help them go global as well as to support the creation and development of billion-euro business ecosystems. The Programme comprises four themes broken down into 17 actions. The themes are 1) demand-driven ecosystems, 2) development of services promoting companies establishment abroad, 3) supply of financing, and 4) climate solutions. The Programme will be implemented together with the Team Finland network during the term of Prime Minister Marin’s Government 2020–2023.</p> <p>Contact person at the Ministry of Economic Affairs and Employment: Mari Hakkarainen, mari.hakkarainen@tem.fi, +358 295 062 144</p>	
Publisher	Ministry of Economic Affairs and Employment	
Distributed by/ publication sales	Electronic version: julkaisut.valtioneuvosto.fi Publication sales: vnjulkaisumyynti.fi	

Sisältö

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelmasuunnitelma	9
Ohjelman valmistelu.....	10
Ohjausmalli.....	11
Ohjelman osa-alueet sekä niiden tavoitteet ja toimenpiteet.....	11
Liite 1. Viennin ja kansainvälisen liike-toiminnan tilannekuva 4.6.2020	17
Kansainvälinen toimintaympäristö	17
Maailmantalouden ongelmat ja kiristynyt kauppapoliittinen tilanne	17
Kiinan globaali rooli.....	18
Venäjän kaupan kehitys.....	18
Brexit	19
Euroalueen inflaatiokehitys, Saksan talouden kehitys.....	19
Suuret globaalit haasteet ja kestävä kehitys	20
Lähteet	32
Liite 2. Valmisteluprosessissa tunnistettuja pullokauloja kansainvälistymisessä	33
Yritystaso	33
Toimintaympäristö.....	34
Julkiset kansainvälistymispalvelut.....	34

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelmasuunnitelma

Kehittyvä ja nykyistä monipuolisempi vientitoiminta ja menestyminen kansainvälisissä arververkostoissa ovat Suomen tulevaisuuden menestyksen ja elinvoiman kannalta elintärkeää. Elinkeinorakennettamme on monipuolistettava ja Suomen on paremmin oltava mukana kansainvälisen kaupan arvoketjuissa saadaksemme lisäarvoa viennistä ja globalisaatiosta. Palveluviennin merkitys korostuu tulevaisuudessa. Viennin arvoa suhteessa BKT:hen tulee kasvattaa. Suomi on tässä Ruotsista jäljessä noin 10 prosenttia.

Hallitusohjelmassa on tavoitteena yritysten kasvun ja kansainvälistymisen laaja-alainen edistäminen sekä miljardiluokan liiketoimintaekosysteemien synnyn ja kehittymisen tukeminen. Tavoitteeseen pyritään muun muassa viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelmalla.

Koronavirusepidemian aiheuttama shokki Suomen talouteen, elinkeinoelämään ja yhteiskuntaan muutti radikaalilla tavalla toimintaympäristön, jonka pohjalta ohjelmaa rakennettiin. Ohjelmasuunnitelman pääteemat ovat kuitenkin edelleen merkittäviä viennin ja kansainvälisen kasvun sekä elinkeinoelämän uudistumisen merkityksen noustua entisestään. Keväällä 2020 ohjelmasuunnitelmaa on päivitetty vastaamaan muuttunutta tilannetta osana hallituksen elvytystoimia ja korona-exit-strategiaa. Tilannekuva on päivitetty toukuu-kuussa 2020. Lisäksi toimenpide-esityksiä on terävöitetty ja priorisoitu.

Ohjelma käynnistyy syyskuussa 2020 budjettineuvottelujen ja hallitusohjelman päivitysten jälkeen. Ohjelman toteutumista seurataan vuosittain julkisen talouden riihien yhteydessä ja tarvittaessa tehdään uusia päätöksiä ohjelman tavoitteiden tueksi.

Ohjelmaan sisällytetään poikkihallinnollisesti tärkeimmät politiikan osa-alueet viennin ja kansainvälisen kasvun kannalta. Ohjelmassa painotetaan mm. kansainvälisen liiketoiminnan osaamista, tuottavuuden ja jalostusarvon kasvua, vähähiiliseen bio- ja kiertotalouteen siirtymistä sekä kotimaisten ja kansainvälisten rahoitusmahdollisuuksien parempaa hyödyntämistä. Ohjelma sisältää toimialakohtaiset tiekartat vähäpäästöisyyteen, joissa huomioidaan myös kansainvälistymis- sekä tutkimus-, kehitys- ja innovaationäkökulma.

Ohjelma kytkeytyy voimakkaasti hallitusohjelman TKI-tiekarttaan, jonka tavoitteena on nostaa kansalliset T&K-menot neljään prosenttiin seuraavien kymmenen vuoden aikana. Ohjelman tavoitteiden saavuttamista tukevia keinoja ovat julkisen TKI-rahoituksen suuntaaminen kasvuvetoisille ekosysteemeille ja suomalaisten yritysten osaamisen vahvistamiseen sekä kytkeytymiseksi kysyntäperustaisiin kansainvälisiin ekosysteemeihin. Samalla edistetään Suomen houkuttelevuutta kansainvälisten sekä kotimaisten yritysten tutkimus- ja kehitystoiminnan sijoitusmaana, erityisesti tutkimus- ja kehitystoimintaan painottuvien investointien osalta. Tavoitteena on lisäksi rakentaa voimakkaampia kytkentöjä korkeakoulusektorin, tutkimuslaitosten ja TKI-intensiivisten yritysten välille.

Viennin ja kansainvälisen kasvun ohjelma linkittyy hallitusohjelman toimiin osaavan työvoiman saatavuuden parantamiseksi ja ulkomaisten osaajien hyödyntämiseksi, joita toimeenpannaan Talent Boost -toimenpideohjelmassa. Siinä edistetään kansainvälisten osaajien sijoittumista Suomeen ja heidän asiantuntemuksensa hyödyntämistä Suomen TKI-kärki- ja kasvualojen sekä yritysten kasvussa, kansainvälistymisessä ja uudistumisessa sekä investointien kasvussa.

Ohjelman toimenpiteillä pyritään palauttamaan Suomen vienti jälleen kasvu-uralle vuoden 2021 aikana. Hallituskauden aikana tavoitteena on uusien vientiyritysten määrän kasvu sekä nykyisten vientiyritysten viennin kasvattaminen, erityisesti yli 100 000 € kv-liikevaihdon viennin määrän merkittävä kasvattaminen. Suomen saama viennin arvonnisa kasvaa erityisesti digitaalisuudesta ja palveluviennistä.

Ohjelma toimii koordinaatio- ja johtamisvälineenä olemassa olevien toimintojen kehittämiseksi, uusien toimenpiteiden käynnistämiseksi sekä poikkihallinnollisesti yhteisten tavoitteiden asettamiselle ja seurannalle. Tavoitteisiin pyritään systemaattisesti ja poikkihallinnollisesti kehittämällä julkisia palveluita ja rahoitusta kannustavasti ja asiakaslähtöisesti sekä tiivistämällä yhteistyötä julkisten ja yksityisten palveluiden välillä. Ohjelman tuloksellisuus ja vaikuttavuus kehittyvät useiden toimenpiteiden yhteisvaikutuksena.

Ohjelman valmistelu

TEM on valmistellut ohjelmasuunnitelman keskeisiä ministeriöitä ja sidosryhmiä kuullen. Valmistelu alkoi kesäkuussa 2019 viidellä kuulemistilaisuudella, jossa oli läsnä elinkeinoelämän keskeisimpiä järjestöjä ja jäsenyrityksiä. Syksyn 2019 aikana järjestettiin sidosryhmille keskustelu- ja kuulemistilaisuuksia ohjelman tavoitteista ja sisällöistä. Lisäksi julkisen palautekanavan kautta kerättiin sidosryhmien ja yritysten palautetta ohjelman suuntaamiseksi. Saatujen näkemysten ja aiemmin tehtyjen selvitysten pohjalta tunnistettiin ohjelman pääteemat ja ehdotetut toimenpiteet. Ohjelmasuunnitelma on päivitetty keväällä

2020 koronapandemian tilanteen pohjalta hyödyntäen näkemyksiä eri asiantuntija- ja yritysryhmiltä, joita on perustettu pohtimaan ulospääsykeinoja ongelmatilanteesta. Lisäksi valmistelussa on kuultu Team Finland -johtoryhmää.

Ohjausmalli

Ohjelma on osa hallituksen toimeenpanosuunnitelmaa, ja sitä tarkastellaan resursoinnin osalta vuosittain budjettiriihessä sekä hallituksen puolivälitarkastelussa. Ohjelma raportoi Työllisyyden edistämisen ministerityöryhmään. Ohjelman toimeenpanoa johtavat elinkeinoministeri sekä kehitysyhteistyö- ja ulkomaankauppaministeri, jotka seuraavat ohjelman tuloksia säännöllisillä keskinäisillä tapaamisilla ja antavat tarvittaessa ohjausta sen edelleen kehittämiseksi. Ohjelman toteutumista seurataan Team Finland -johtoryhmässä kiinnittäen huomiota erityisesti Team Finland -verkoston strategian toimeenpanoon. Ohjelman toteuttamista ja kehittämistä koordinoi ja seuraa virkamiesryhmä.

Ohjelman kehittämiseksi hyödynnetään Business Finlandin teema-alueiden yritysohjausryhmiä ja järjestetään kuulemistilaisuuksia yritysten ja sidosryhmien näkemysten valmistamiseksi. Tavoitteiden mittareita kehitetään hyödyntäen mm. Team Finland -toiminnan tavoite- ja seurantamittareita sekä arvonlisäpohjaisen viennin seurantaa. Lisäksi tehdään vaikuttavuustutkimuksia.

Ohjelman osa-alueet sekä niiden tavoitteet ja toimenpiteet

Ohjelma jakaantuu neljään toisiinsa kytkeytyvään tavoitteeseen, joilla on omat (2–5) toimenpiteensä. Jokainen osa-alue vastaa valmisteluprosessissa esille nousseisiin pullonkauluihin tai hallitusohjelmaan kirjattuihin tavoitteisiin.

1. Kysyntävetoiset ekosysteemit

Suomeen syntyy uusia, eri toimialojen ja maiden rajat ylittäviä ja globaalisti kilpailukykyisiä ekosysteemejä, joiden kautta suomalaisyritykset uudistuvat kasvattaen TKI-toiminnalla tuottavuuttaan, jalostusarvoaan ja kansainvälistä kilpailukykyään. Ekosysteemeillä on voimakas kytkentä parhaimpiin tutkimusryhmiin ja osaamiskeskittyymiin. Kaupunkien investoinnit ja innovatiiviset hankinnat sekä uudenlaiset julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuusmallit ja Suomen ilmastotavoitteiden toimeenpano synnyttävät yrityksille referenssimarkkinoita kotimaassa ja avaavat ovia yksityisiin ja julkisiin hankintoihin globaaleilla markkinoilla. Kumppanuusmallin toimeenpanossa edistetään rohkeaa pilotointia

kysyntävetoisesti. Suomeen syntyy yritysten kokonaistarjoamia, jotka kytkeytyvät kysyntävetoisiin ekosysteemeihin strategisesti valikoiduilla markkina-alueilla. Suomalaisyrietykset pääsevät mukaan suurien kansainvälisten veturiyritysten kokonaiskonsortioihin ja kasvatavat kilpailukykyään globaaleissa arvoverkoissa.

Toimenpidekokonaisuus vastaa erityisesti tunnistettuihin pullonkauloihin liittyen riskinottohaluun, yhteistarjoamiin, läsnäoloon globaaleissa arvoverkostoissa ja kysyntävetoisissa ekosysteemeissä sekä asiakaslähtöisen tuotteen tai palvelun kehittämiseen.

Toimenpiteet:

- Tunnistetaan merkittävimmät globaalit kysyntävetoiset ekosysteemit, jotka yhdistetään suomalaiseen tarjoamaan ja kasvuekosysteemeihin. Kehitetään veturiyritystoimintaa hyödyntäen mm. Business Finlandin kokemuksia kokonaistarjoamien rakentamisesta. Aktivoidaan malleja, joissa kaupallinen (mahdollisesti ulkomainen) fasilitaattori kokoaa laajoja kokonaisratkaisuja, joihin kytketään suomalaisten pk-yritysten ratkaisuja. Pilotoidaan konseptia osana hallitusohjelman Afrikka-strategian laadintaa ja toimeenpanoa. / **BF, UM**
- Ulkoministeriön Business-to-Government -kokonaisuuden rakentaminen ja TF 2.0 -palvelun toteuttaminen (strategiset teemasuurlähettiläät) vuoden 2020 aikana (pilotti käynnistyy keväällä 2020). Kysyntävetoisen toimintamallin jalkauttaminen Team Finland -kokonaisuudessa (prosessin rakentaminen) vuoden 2020 aikana. / **UM & BF**
- Kannustetaan Business Finlandin TKI-rahoituksella ja ohjelmatoiminnalla eri kokoisia yrityksiä, tutkimusorganisaatioita ja julkisia toimijoita kehittämään yhteistyössä kansallisiin vahvuuksiin perustuvia ratkaisuja globaaleihin kehityshaasteisiin ja koronapandemian tuomiin uusiin markkinamahdollisuuksiin. TKI-toiminnan lisärahoituksella vivutetaan erityisesti yritysten omia TKI-panostuksia uusiutumiseen ja kansainväliseen kasvuun. Business Finlandin tutkimushankkeiden arvioinnissa painotetaan entistä vahvemmin uuden kansainvälisen liiketoiminnan synnyttämistä hyödyntäen kansainvälisiä osaajia ja verkostoja. / **BF**
- Solmitaan hallitusohjelman mukaisesti yliopistokaupunkien ja yliopistokeskuskaupunkien kanssa sopimukset, jotka suuntaavat julkista ja yksityistä TKI-rahoitusta globaalisti kilpailukykyisten ekosysteemien vahvistamiseen Suomessa ja edistävät alueellisten ekosysteemien kytkeytymistä kansallisiin verkostoihin ja globaaleihin arvoketjuihin. Erityisenä

tavoitteena on hyödyntää kaupunkien isot tulevaisuusinvestoinnit ja muut julkiset hankinnat innovaatioiden kehitysalustoina. Investoinneilla luodaan yrityksille referenssimarkkinoita kilpailukyvyn turvaamiseksi ja uusien vientimarkkinoiden avaamiseksi. Ekosysteemisopimukset toteutetaan osana uutta EU:n alue- ja rakennepolitiikan 2021–2027-ohjelmaa.
/ TEM, BF, OKM ja muut ministeriöt

- Käynnistetään pilottikokeiluja julkisen ja yksityisen sektorin kumppanuusmalleista valikoiduilla aloilla, joissa julkisen sektorin rooli on globaalisti merkittävä (esim. kiertotalous, jäte, terveys, koulutus, vesi), ja mahdollistetaan innovatiivisilla julkisilla hankinnoilla yritysten referenssimarkkinoiden syntyminen kotimaassa. Toteutus erityisesti KEINO:n palveluiden kautta
/ TEM, BF, kuntasektori

2. Kansainvälistymispalveluiden kehittäminen osana Team Finland -strategian toimeenpanoa

Alueelliset, kansalliset ja kansainväliset sekä julkiset ja yksityiset kansainvälistymispalveluja tarjoavat asiantuntijaorganisaatiot toimivat entistä tavoitteellisemmin, vaikuttavammin ja asiakaslähtöisemmin yhteen. Yritykset tunnistavat ja tavoittavat Team Finland -verkoston ja saavat tarpeeseensa soveltuvaa palvelua oikeaan aikaan. Suomalaisten yritysten kilpailukyky ja kansainvälisen verkostot vahvistuvat markkinointi- ja digi-valmiuksien kasvun, vaikuttavan TKI-toiminnan sekä kansainvälisten osaajien avulla.

Toimenpidekokonaisuus vastaa erityisesti tunnistettuihin pullonkauloihin liittyen ulkomaanverkoston katveaukot ja vähäiset resurssit, kuntien ja kaupunkien yrityspalveluiden roolin selkeyttäminen, kansainvälistymisosaaminen sekä digikyvykkyudet

Toimenpiteet:

- Business Finlandin ulkomaanverkoston kasvattaminen v. 2020 loppuun mennessä n. 160 henkilöön (145 henk. /v. 2019 lopussa). Vahvistetaan edelleen nykyisiä kansainvälisen verkoston toimistoja ja luodaan toimistoihin uusia rooleja (mm. ekosysteemiverkottaminen). Vahvistetaan viennin ja kansainvälistymisen edistämistoiminnan resursseja kotimaassa (5–10 htv). Kehitetään digitaalisia kansainvälistymispalveluja ja markkinamahdollisuuksien hyödyntämistä digitaalisten alustojen kautta. Tarkastellaan perinteisten vahvojen vientimarkkinoiden kuten Venäjän, Ruotsin ja Saksan markkinoita koskevaa palvelumallia ja työnjakoa osana TF-strategian toimeenpanoa. / BF, UM, TEM

- Tuetaan ja kannustetaan yrityksiä myynti- ja markkinointiosaamisen sekä digi-kyvykkyyksien kehittämiseen ja digitaalisen liiketoiminnan edistämiseen koronatilanteen tuoman toimintaympäristön muutoksen käynnistämänä. Lisätään ymmärrystä kansainvälisten tuotanto- ja arvoketjujen muutosprosessista ja sen vaatimasta uudistumisesta ja riskien hallinnasta yrityssektorilla.
- Kytetään kaupunkien ja kuntien yrityspalvelut sekä kauppakamari- ja yrittäjäverkostot osaksi kansallista ja alueellista kansainvälistymispalvelujen kokonaisuutta BF:n ja alueiden pilottien kokemusten pohjalta. Määritellään keskeiset Team Finland –kumppanit ja niiden roolit alueellisesti. Kehitetään palvelukokonaisuuden yhteentoimivuutta ja vaikuttavuutta. / **BF**, ELY-keskukset, TEM
- Kartoitetaan palveluviennin tilannekuvaa ja markkinamahdollisuuksia globaalien alustojen osalta sekä kehitetään palveluja alustojen kautta tapahtuvaan vientiin huomioiden erityisesti teollisuuden palveluvienti (mm. IPR-oikeuksista saatavat korvaukset ja digitaaliset palvelut). Kehitetään palveluviennin tilastointia sekä hyödynnetään dataa ja data-analytiikkaa. /BF, UM, **Palta**, Tilastokeskus
- Tuetaan Business Finlandin (Talent Explorer) sekä ELY-keskusten ja TE-toimistojen instrumenteilla kansainvälisten osaajien rekrytointia sekä kansainvälistymisosaamisen ja työyhteisöjen monimuotoisuuden vahvistamista yrityksissä. Valitaan 1–2 Business Finlandin rahoittamaa ekosysteemiä, joiden osalta kartoitetaan osaamistarpeet ja kehitetään sen pohjalta Talent Boost ja Invest in -palveluja. / BF
- Käynnistetään alkusyksystä 2020 pk-yritysten kasvu- ja kansainvälistymisvalmiuksia tukeva ohjelma ELY-keskuksissa. Ohjelman toimenpiteet on suunnattu kansainvälistymisen alkuvaiheessa oleville pk-yrityksille. Vuonna 2020 toimenpiteisiin on käytettävissä 4 milj. euroa kansallista rahoitusta Etelä- ja Länsi-Suomessa, joissa ei ole rakennerahastovaroja suhteessa potentiaalisten yritysten määrään. Itä- ja Pohjois-Suomessa toimenpiteisiin on tarkoitus käyttää rakennerahastorahoitusta / **ELY-keskukset, TEM/Ako**

3. Monipuolinen kotimainen ja kansainvälinen rahoitustarjonta ja sen tehokkaampi hyödyntäminen

Suomalaiset vientiyrietykset hyödyntävät tehokkaammin kotimaisia ja kansainvälisiä rahoituslähteitä ja eri instrumenttitarjontaa. Julkinen rahoitus- ja palvelutarjonta mahdollistaa suurten kokonaisratkaisujen viemisen vastaamaan globaaleihin asiakastarpeisiin. Kehitysyhteistyörahoituksella avataan markkinaa suomalaisille vientiyrityksille. Tavoitteena on kasvattaa suomalaisyritysten ratkaisujen rahoitus- ja vientimahdollisuuksia globaaleilla markkinoilla kestävän kehityksen tavoitteiden mukaisesti.

Toimenpidekokonaisuus vastaa erityisesti tunnistettuihin pullonkauloihin liittyen kasvurahoituksen saatavuuteen sekä kokemattomuuteen käyttää viennin rahoitukseen työkaluja.

Toimenpiteet:

- Kotimaisen sekä EU- ja kansainvälisen kehitysrahoituksen ja hankintojen hyödyntämiseksi kehitetään julkisten toimijoiden yhteistyömallia mm. projektirahoituksen järjestämiseksi erityisesti isoissa hankkeissa kehittyvillä markkinoilla sekä huomioiden erityisesti EU:n komission ”Green Deal” –rahoitusmahdollisuudet. Kohdennetaan kehitysrahoitusinstrumentteja yrityksille huomioiden erityisesti SDG-tavoitteet, konflikti- ja kriisimaiden liiketoimintamahdollisuudet sekä yritysten kumppanuudet kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. /UM, BF, TEM, Finnfund, Finnvera
- Yhtenäisempää julkisen kv- ja EU-rahoituksen neuvontapalvelua koskeva hanke on käynnistetty TEM-vetoisesti toukokuussa 2020. Kehysriihen linjauksen mukaisesti TAE 2021 sisältää 400 000 euron määrärahan (4 vuotta) hankkeelle EU- ja kansainvälisten rahoitusvälineiden käyttöönottamiseen. Tavoitteena on saattaa yhteen neuvontapalveluun EU:n tutkimus- ja innovaatiotoiminnan rahoitusohjelmat (Horisontti Eurooppa ja muut tki-ohjelmat), EU-rahoitusvälineet (erityisesti InvestEU –ohjelma) sekä kansainvälisten kehityspankkien rahoitus ja hankinta. /TEM, UM, OKM, Business Finland, Finnvera Suomen Akatemia sekä relevantit sektoriministeriöt
- Selvitetään Finnveran rahoitustarjonnan kehittämistä tukemaan paremmin pienten vientikauppojen rahoitusta. Finnvera on maaliskuussa 2020 käynnistänyt selvityshankkeen pienten vientiluottojen (0,1–20 meur sopimukset) tarpeesta, saatavuudesta ja kehittämistarpeista. Selvityksellä kartoitetaan mitä uudistuksia Suomessa tulisi tehdä, jotta myös suomalaisten yritysten pienet vientikaupat saadaan rahoitetuksi. Selvitys valmistuu lokakuun lopussa 2020 ja sen tuloksista raportoidaan vienninrahoitusjärjestelmää pohtivalle työryhmälle, joka ottaa selvityksen tulokset huomioon

helmikuussa 2020 käynnistyneessä vienninrahoitusjärjestelmän säädös-hankeessa. /Finnvera, TEM

4. Ilmastoratkaisut

Suomalaisyrietykset hyödyntävät vähähiiliseen bio- ja kiertotalouteen liittyvät globaalit liiketoimintamahdollisuudet. Vähähiilisydestä ja ilmastoratkaisuista tulee suomalaisyrityksille merkittävä kansainvälinen kilpailuetu. Suomen maakuva kehitty globaalina kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisujen tarjoajana.

Toimenpidekokonaisuus vastaa erityisesti tunnistettuihin pullonkauloihin liittyen markkinoiden ja niiden muutosten tuntemuksen puutteeseen.

Toimenpiteet:

- Tunnistetaan vähähiilisyiden kädenjälkipotentiaali yhteistyössä elinkeinoelämän kanssa. Keskeisten toimialajärjestöjen talven 2019–2020 aikana laatimat vähähiilisyiden tiekartat tarjoavat arviota vähäpäästöisten ratkaisujen globaalista päästövähennyspotentiaalista. Kädenjälkivaikutus maailmassa voi olla moninkertainen Suomen omiin kasvihuonepäästöihin verrattuna. / **TEM, toimialajärjestöt** (teknologiateollisuus, kemia-, metsä- ja energiateollisuus)
- Korostetaan Suomen maakuvatyössä yritysten roolia globaalina kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisujen tarjoajana, ja kehitetään yritysten mahdollisuuksia hyödyntää kaupallista maakuvatyötä omassa liiketoiminnassaan. Laaditaan ja toteutetaan Suomen maakuvatyöhön liittyvä viestintäsuunnitelma ilmasto-osaamisen ja -ratkaisujen viennin vauhdittamiseksi. Viestintästrategian toimeenpanossa Team Finland -verkoston toimijat sitoutuvat johdonmukaiseen ja systemaattiseen vähähiilisyysviestintään. / **TEM, BF, UM, Finnvera, Tesi**
- Julkisen TKI- ja muun kasvurahoituksen suuntaamisessa huomioidaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuiden markkinapotentiaali ja sen kasvu. Edistetään kiertotalousyritysten pääomarahoitusta TESI:n Kiertotalous-sijoitusohjelman kautta. Hyödynnetään InvestEU- ja muuta EU-ohjelma- ja rahoitustarjontaa kiertotalouden ja vähähiilisyysratkaisujen edistämässä. Rahoitusinstrumenttien kehittämisessä huomioidaan pilotointiin ja skaalamiseen liittyvät yritysten tarpeet. / **TEM, BF, Tes**

Liite 1. Viennin ja kansainvälisen liiketoiminnan tilannekuva 4.6.2020

Kansainvälinen toimintaympäristö

Suomen talous, osana maailmantaloutta, kohtasi ennennäkemättömän kriisin covid-19 pandemian ja siitä aiheutuneiden rajoitustoimien seurauksena. Taloudelle aiheutunut shokki on poikkeuslaatuinen, koska se on niin nopeasti koskettanut käytännössä kaikkia toimialoja ja markkina-alueita. Vallitseva epävarmuus voi heikentää niin palveluiden kysyntää kuin investointeja melko pitkään. Suomi on vahvasti vientivetoinen maa, ja talouden kasvu-uralle pääsy on kiinni ennen kaikkea koko maailmantalouden elpymisestä sekä vientiyriyten kyvystä selvitä läpi kriisin ja löytää uusia kasvumahdollisuuksia.

Kuluva vuosi näyttää talouslukujen valossa synkeältä, ja ensi vuoden ennustaminen on tavallista epävarmempaa, koska tieto epidemian käyttäytymisestä on vajavaista. Touku-kuussa 2020 mm. Etna ennusti Suomen bruttokansantuotteen supistuvan tänä vuonna kahdeksan prosenttia mutta kääntyvän ensi vuonna neljän prosentin kasvuun. Palautumista rasittavat akuuttien haasteiden lisäksi rakenteelliset ongelmat: Suomen julkinen talous oli jo ennestään alijäämäinen ja työvoiman kohtaanto-ongelmat sekä väestön ikääntyminen kasvattavat julkisia menoja.

Suomi tarvitsee kriisistä noustakseen nykyistä huomattavasti enemmän kansainvälistymisestä kasvua tavoittelevia, innovatiivisia yrityksiä sekä ulkomaisia Suomeen investoivia yrityksiä. Pk-yrityksiltä kansainvälistyminen vaatii riskinottoa, resursseja, uudenlaisia osaamisia sekä usein uusia toiminta- ja rahoitusjärjestelyjä. Pitkän aikavälin kilpailukykyturvaamiseksi on myös olennaista, että elinkeinoelämä panostaa kasvukilpailukykyturvaamiseen. Kasvukilpailukykyturvan yksi tukipilari on yritysten harjoittama tutkimus-, kehittämis- ja innovaatiotoiminta ja yritysten riskiä jakava julkinen TKI-rahoitus. Lisäksi digitalisaation myötä uudet teknologiat tuovat uuden ulottuvuuden yrityksen toimintatapoihin ja liiketoimintamahdollisuuksiin sekä niiden kehittämiseen. Osaavan työvoiman takaaminen yrityksille on tärkeä osa kilpailukykyturvan ylläpitoa.

Maailmantalouden ongelmat ja kiristynyt kauppapoliittinen tilanne

Kansainvälinen markkinatilanne näyttää suomalaisille yrityksille kevään 2020 jälkeen radikaalisti uudenlaiselta. Kansainvälinen valuuttarahasto IMF on ennakoinut koko maailmantalouteen kolmen prosentin laskua tänä vuonna. IMF arvioi Yhdysvaltojen talouden supistuvan vuonna 2020 6,5 % ja Kiinan talouden kasvavan 1,2 %, tosin monet analytiikot

ovat myös jo arvioineet Kiinan kasvun painuvan miinusmerkkiseksi. Euroalueen talous olisi komission arvion mukaan supistumassa kuluvana vuonna 7,75 %. Pidemmän aikavälin kehityksenä Euroopan asema suhteessa kilpailijoihinsa on muuttunut: maailman suurimpien yritysten kärkeä dominoivat Yhdysvallat, Kiina ja Japani. Myös TKI-budjeteissa Yhdysvallat ja Kiina ovat EU:n edellä. Vaikeutuneessa ja muuttuneessa markkinatilanteessa monille yrityksille on ajankohtaista paitsi uudistaa liiketoimintaansa, myös etsiä uusia markkinoita ja asiakassegmenttejä.

Kiinan globaali rooli

Kiina on ajautunut historialliseen nolla- tai negatiivisen kasvun tilanteeseen, ja numeerisesta kasvutavoitteesta vuodelle 2020 on luovuttu. Kauppasodat ovat supistaneet kauppaa erityisesti Yhdysvaltojen kanssa heikentäen koko maailmantaloutta. Koronaviruspandemian tuloksena Yhdysvaltojen ja Kiinan välinen suhde näyttää jatkuvan entistä vaikeampana. Kiinan pankkijärjestelmä on taseilla mitattuna maailman suurin, myös verrattuna koko euroalueen pankkisektoriin. Pankkisektorista lähes puolet on valtio-omisteista.

Koronakriisin ensimmäisessä vaiheessa Kiinan teollisuustuotannon katkokset näkyivät häiriönä toimitusketjuissa ympäri maailmaa. Nytemmin arvoketjuvaikutukset tuntuvat Kiinassa toisin päin. Talouden nousu V-muotoisella käyrällä näyttää vaikeammin saavutettavalta, kun jo palautunutta teollisuustuotantoa on jouduttu supistamaan uudelleen kysyntäshokin vuoksi. Kiinassa kannetaan huolta myös kotimaan kulutuskysynnän palautumisesta. Kiinan keskiluokan ostovoimalla on maailmantaloudellekin merkitystä.

Kiina oli vuonna 2019 Suomen neljänneksi tärkein vientimaa. Kiinan osuus Suomen tavaraviennin kokonaisarvosta on kasvanut menneen vuosikymmenen aikana 4,1 prosentista 5,4 prosenttiin. Kiinan merkitys Suomen viennin kannalta on kuitenkin todellisuudessa vielä suurempi: yli 10 % Suomen viennin jalostusarvosta päätyy Kiinaan muiden maiden kautta. Suomen Kiinan-viennin yhtenä haasteena kuitenkin on, että se on melko riippuvaista suhdanneherkkien tuotteiden viennistä. Palveluvienti on tasoittanut viime vuosina Suomen ja Kiinan välistä tavarakaupan epätasapainoa. Kiinan tulevat investoinnit mm. älykkäisiin liikenne- ja energiaratkaisuihin sekä terveysteknologiaan voivat luoda merkittäviä markkinamahdollisuuksia suomalaisyrityksille. Hyvinvointiinsa lisääntyvästi panostavat kiinalaiset kuluttajat voivat merkitä entisestään lisääntyvää suomalaista elintarvikevientiä Kiinaan ja matkailua Suomeen.

Venäjän kaupan kehitys

Koronakriisi ja öljyn hinnan romahdus ovat vaikuttaneet hyvin negatiivisesti myös Venäjän talouden jo entuudestaan heikentyneisiin lähtökohtiin. Venäjän BKT:n odotetaan

supistuvan tänä vuonna 1 % ja palaavan maltilliseen kasvuun ensi vuonna, joskin epävarmuuden pitkittyessä tämäkin on vaakalaudalla.

EU ja USA ovat asettaneet ja asteittain laajentaneet Venäjää kohtaan taloudellisia pakotteita ja rajoittaneet yhteistyötä maaliskuusta 2014 lähtien Venäjään Krimin laittoman liittämisen ja Itä-Ukrainan konfliktin seurauksena. EU:n Venäjälle asettamien talouspakotteiden suorat kokonaisvaikutukset Suomelle ovat olleet rajalliset, sillä ne eivät kohdistu Venäjäviennin kannalta keskeisiin tuotteisiin ja palveluihin. Venäjän vastatoimilla on ollut suurempi vaikutus Suomelle, erityisesti elintarvikевичeintiin. EU:n talouspakotteiden ja Venäjän vastatoimien on arvioitu selittävän vain kolmanneksen EU:n Venäjäviennin laskusta (28 %) vuosina 2013–2017. Siten muilla tekijöillä, kuten öljyn hinnan laskulla, ruplan arvon heikkenemisellä, Venäjän taloustilanteen yleisellä heikentymisellä ja protektionismin kasvulla on ollut pakotteita merkittävämpi vaikutus eurooppalaisten yritysten vientimahdollisuuksiin.

Venäjä oli vuonna 2019 Suomen viidenneksi tärkein vientimaa, ja tavaravienti Venäjälle kasvoi 10 % vuonna 2019. Palveluvienti muodosti 30 % Suomen kokonaisviennistä. Venäläiset ovat myös suurin matkailijaryhmä Suomessa. Kevään 2020 Venäjän-kaupan barometrin mukaan koronaviruksen ja öljyn hintasodan heikentämä rupla on noussut jälleen suurimmaksi ongelmaksi viennissä ja liiketoiminnassa Venäjällä. Myös talouden epävakaisuus ja poliittinen tilanne ovat edelleen ongelmien kärjessä. Uusia mahdollisuuksia tunnistetaan etenkin Venäjän kansallisissa projekteissa jätehuollossa, rakennusalalla, metsäsektorilla ja teollisuudessa. Suomalaiset yritykset kaipaavat eniten tukea verkostoitumiseen, rahoitukseen ja Venäjän liiketoimintaympäristöön liittyvissä kysymyksissä.

Brexit

Britannian EU-ero tuli voimaan 1.2.2020. Erosopimuksen myötä alkoi vuoden 2020 loppuun kestävä siirtymäkausi, jonka aikana jatketaan EU:n nykyäänneillä ja neuvotellaan tulevasta suhteesta. Erosopimus varmistaa Britannian hallitun eron EU:sta, mutta tiukasta neuvotteluaikataulusta johtuen joillakin aloilla saatetaan pudota 1.1.2021 alkaen sopimuksettomaan suhteeseen. Erityisesti yritysten on syytä varautua tähän. Vaikka tuleva kauppasuhte saataisiin neuvoteltua nopeasti ja siitä tulisi vapaakauppasopimuksen mittapuulla läheinen, Britannian ero sisämarkkinoilta ja tulliunionista tulee aiheuttamaan muutoksia niin vientiin kuin tuontiinkin, ml. arvonlisäverotukseen. Britannia on Suomen seitsemänneksi tärkein vientimaa. Brexitillä on vaikutusta myös koko maailmantalouteen.

Euroalueen inflaatiokehitys, Saksan talouden kehitys

Euroopan keskuspankin tavoitteen mukaan euroalueen inflaation pitäisi olla hieman alle kaksi prosenttia keskipitkällä aikavälillä. Inflaatio oli vuoden 2019 keskivaiheilla 1.1 prosenttia, ja toukokuussa 2020 se on laskenut nollan tuntumaan. Euroopan suurin talous,

Saksa, vaikuttaisi mahdollisesti nousevan kriisistä suhteellisen nopeasti. Vuonna 2020 Euroopan komissio on ennustanut Saksan talouden supistuvan 6,5 % mutta kasvavan 5,9 % vuonna 2021. Saksa on Suomen tärkein tavaravientimaa 15 % osuudella, ja sillä on suuret vaikutukset erityisesti Suomen konepajateollisuuteen. Suomalaiset yritykset kytkeytyvät useisiin alihankintaverkostoihin Saksan kautta, ja Saksan kehityksellä on talouden veturimaana vaikutuksia erityisesti teollisuuteen, mutta myös muihin aloihin.

Suuret globaalit haasteet ja kestävä kehitys

Ilmastonmuutos ja esimerkiksi maailmanlaajuiset muuttoliikkeet muokkaavat globaalia taloutta ja vaativat globaaleja ratkaisuja. Myös koronapandemian pelätään iskevän pahasti hauraisiin valtioihin, ja kysynnän hiipuminen rikkaammissa maissa vaurioittaa tuotantoketjujen alkumaiden talouksia. Kansainvälisen valuuttarahasto IMF:n mukaan nousevien ja kehittyvien talouksien BKT supistuu tänä vuonna prosentilla ensimmäistä kertaa vuosikymmeniin.

YK:n jäsenmaat sopivat vuonna 2015 uusista kestäväen kehityksen tavoitteista (Sustainable Development Goals, SDG), jotka ohjaavat kestäväen kehityksen edistämistä vuoteen 2030 saakka. Ohjelma koostuu 17 päätavoitteesta, jotka on tarkoitettu sekä jäsenvaltioiden hallituksille että yrityksille. Yrityksillä on keskeinen rooli kestäväen kehityksen suurten haasteiden ratkaisussa. Myös tutkimus- ja innovaatiopolitiikassa painotus on siirtynyt aiempaa enemmän ns. missiolähtöiseen haasteiden ratkaisemiseen samoin kuin kestäväen kehityksen toimiiin. Tulevaisuuden teknologioita ja innovaatioita muokkaavat ajurit liittyvät digitalisaatioon, ikääntyvään väestöön, ilmastonmuutokseen, kiertotalouteen ja terveydenhuoltoon.

Suomen suurimmat kestäväen kasvun mahdollisuudet liittyvät uusien teknologioiden, ratkaisujen ja liiketoimintamallien luomiseen ja käyttöönottoon. Suomi laatii ulkoministeriön johdolla vuonna 2020 Suomen ensimmäisen Afrikka-strategian ja on VNK-vetoisesti päivittänyt kestäväen kehityksen selonteon, mikä mahdollistaa näiden näkökulmien strategiseman tarkastelun.

Kestäväen kehityksen vientimahdollisuudet

Kestäväen kehityksen tavoitteet ovat suomalaisille yrityksille myös merkittävä mahdollisuus edistää kansainvälistä liiketoimintaa ja tarjota suomalaista asiantuntemusta. Suomessa on vahvaa vähähiiliteknologioiden osaamista, joka liittyy esimerkiksi joustavaan ja älykkäseen energijärjestelmään siirtymiseen, bio- ja kiertotalouden resurssiviisaisiin ratkaisuihin sekä teollisuuden energiatehokkuuden parantamiseen. Vientimahdollisuuksia tarjoavat erityisesti korkean jalostusarvon biotuotteet, kansainväliseen kysyntään vastaavat raaka-aineiden jalostusketjut sekä materiaalien ja tuotteiden kierron, digitaalisten ratkaisujen ja palvelujen yhdistäminen kiertotalouden mukaisessa liiketoiminnassa.

Samalla kun siirtymä vähähiiliseen talouteen edistää ilmastotavoitteita, se parantaa suomalaisten yritysten kilpailukykyä ja synnyttää uusia työpaikkoja. Haasteina ovat ratkaisujen järjestelmällinen markkinointi ja riittävän monipuolisten kokonaisratkaisujen kokoaminen. Kestävän kehityksen tavoitteiden mukainen liiketoiminta ratkaisee paitsi globaaleja ongelmia auttaa myös yrityksiä itseään toimintansa kehittämässä ja sen vastuullisuuden varmistamisessa. Julkisten palveluiden tuleekin kannustaa ja auttaa yrityksiä panostamaan kestävän kehityksen tavoitteisiin.

Suomalaisyritysten rooli globaaleissa arvoverkostoissa

Talouden arvoketjut ovat globaalissa maailmassa monimutkaisia verkostoja. Koronapandemia teki tämän näkyväksi ja paljasti myös arvoverkkojen haavoittuvuuksia. Vielä on aikaista arvioida, miten merkittävästi arvoketjut ovat yritysten riskienhallinnan tuloksena muotoutumassa uudelleen. Pidempänä kehityksenä merkittävää on, että tavaran liikkua edelleen arvo syntyy kuitenkin enenevästi aineettomalle omaisuudelle: tki-pääomalle, suunnittelulle, brändille ja markkinoinnille sekä jakelulle ja erilaisille palveluille. Kansantalouden kannalta on sitä parempi, mitä enemmän korkean jalostusarvon ja palkkatason tehtäviä sijoittuu Suomeen.

Edellä kuvatun kehityksen tuloksena työvoimakustannukset eivät määrää tuotannon sijoittautumista yhtä vahvasti kuin ennen, vaan ratkaiseva kilpailuetu saadaan korkeasta osaamisesta. Monet yritykset ovatkin päätyneet pitämään merkittävän osan yrityksen toiminnasta Suomessa. Esimerkiksi tekstiilialalla Suomessa valmistus on harvoin kotimaista, mutta alalla on useita menestyviä yrityksiä. Korkean osaamiset tehtävät kuten suunnittelu, tuotekehitys ja jakelujärjestelmän hallinta ovat Suomessa, mutta valmistus matalan kustannustason maissa. Valmistuksen osuus on kuitenkin vain noin kymmenesosa tuotteen arvosta, ja loppu arvo tulee brändin omistajuudesta ja jakelusta. Valmistuksenkin imagoa nostetaan usein huolehtimalla, että työntekijät saavat kotimaassaan elämiseen riittävän korvauksen työstään ja työolot ovat inhimilliset.

Koronakriisi on pakottanut yrityksiä enenevästi tutkimaan tuotantoketjunsä "riskikilpailukykyä". Yritykset, joiden tuotantoketju on ollut läpinäkyvä jo ennestään, ovat pärjänneet parhaiten kriisin aikana. Lisäksi parhaiten kriiseihin varautuneita ovat yritykset, jotka pystyvät digitalisaation ja analytiikan avulla tunnistamaan kysyntätottumusten muutoksia ja reagoimaan niihin nopeasti. Näin kriisinkestävyttä tukeva ja samalla kestävän kehityksen mukainen läpinäkyvä tuotantoketju näyttäytyy yritysten vahvuutena.

Keväällä 2020 tuotantoketjujen häiriintyminen kiihdytti myös poliittista keskustelua kotimaisten ja alueellisten arvoketjujen vahvistamisesta. Kyse on kuitenkin olennaisesti yritysten liiketoiminnallisista päätöksistä. Hankintalähteiden muuttaminen on, paitsi hidasta ja kallista, ongelmallista myös laadun varmistamisen kannalta. Suomen näkökulmasta ja

kustannuskilpailukyvyyn kannalta arvoketjujen ns. lokalisaatio ei välttämättä ole toivottavaa vaan voi vaikuttaa haitallisesti kansainvälisiin arvoketjuihin perustuvaan liiketoimintaan. Toteutuessaan tällainen kehitys vaatisi suomalaisilta yrityksiltä valmistuksen lisäämistä kohdemarkkinoilla tai yhteistyötä paikallisten isojen toimijoiden kanssa.

Digitaalinen liiketoiminta ja palveluvienti

Palveluvienti on osaamisen ja arvonlisäyksen aineetonta vientiä. Kehitys on osa globaalia trendiä, jossa uudet teknologiat mahdollistavat palveluiden tarjoamisen rajojen yli. Ylivoi- maisesti suurin osa maailman taloudesta on palveluita. Yhä suurempi osa tuotteistakin kulutetaan vuokraamisen ja jakamistalouden myötä palveluina. Vastaavasti yhä suurempi osa kansantalouden tulosta syntyy aineettomista sisällöistä.

Palvelujen viennin osuus Suomen kokonaisviennistä on tuplaantunut parin viime vuosikymmenen aikana. Arvioiden mukaan kolmasosa Suomen bruttoviennin arvosta tulee palveluviennistä. Tarkkojen lukujen seuraaminen on haastavaa, sillä palveluiden viennin tilastointi on vielä puutteellista. Varmaa on kuitenkin, että palveluviennin kasvu on merkittävää, ja siitä syntyvä kasvu huomattavaa. Etlan raportin mukaan Suomen palveluvienti kasvoi yli 50 prosentilla vuosina 2010–2017, mikä ylitti Ruotsissa, Tanskassa ja Saksassa tapahtuneen palveluviennin kasvun. Palveluviennissä Suomelle suurimpia tulovirtoja tuovat ICT-alan palvelut sekä erilaiset lisenssimaksut ja tekijänpalkkiot. Merkittävä osuus on myös liike-elämän suunnittelu- ja asiantuntijapalveluilla. Suomen tärkein palveluvientimaa on Ruotsi. Palveluviennissä kotimaisen arvonlisäyksen osuus on suuri, sillä raaka-aineita ei tarvitse ostaa ulkomailta. Suomella on korkeasti koulutettuna ja teknologiaorientoituneena vientimaana kaikki mahdollisuudet ottaa merkittävä osa kasvavasta kansainvälisestä palvelukaupasta.

Palveluvientiä voidaan edistää monilla eri tavoilla. Palvelualojen työnantajan Paltan mukaan palveluvienti tulee sisällyttää kiinteäksi osaksi vienninedistämistoimia ja kauppapolitiikkaa. Tämä voidaan toteuttaa mm. helpottamalla sekä perinteisten että ”born global”-palveluyritysten uusille markkinoille pääsyä ja poistamalla markkinaesteitä kolmansissa maissa, helpottamalla pk-yritysten kansainvälistymiseen suunnatun riskirahoituksen saatavuutta ja kohdentamalla resursseja palveluinnovaatioiden ja -viennin tarpeisiin. Lisäksi voidaan tukea yritysten kansainvälistymistä osaamisella ja innovaatiopolitiikalla, luoda huippuluokan infrastruktuuri tukemaan palvelujen kansainvälistä kasvua ja tarjota julkisten hankintojen kautta referenssikohteita tulevaisuuden palveluviennille.

Kilpailukykyä TKI-toiminnasta ja ekosysteemeistä

Tuottavuuden keskeinen lähde ovat investoinnit tutkimus-, kehittämis- ja innovaatio-toimintaan (TKI). Hallitusohjelman pitkäjänteinen tavoite on kääntää Suomen t&k- ja

innovaatiotoiminnan määrärahat kasvu-uralle ja toteuttaa toimia, joiden avulla Suomen t&k-investointien bkt-osuus eli nk. t&k-intensiteetti nousee 4 prosenttiin vuoteen 2030 mennessä. Tavoitteena on olla uuden teknologian ja innovaatioiden kilpailukykyinen kehittäjä, nopea omaksuja ja paras soveltaja. Innovaatioympäristön on oltava houkuttava myös ulkomaisille toimijoille, sillä Suomi tarvitsee kansainvälisiä investointeja ja osaajia kasvun vauhdittamiseksi ja muualla kehitetyn osaamisen hyödyntämiseksi.

Asetetut tavoitteet ovat entistä kunnianhimoisempia talouskriisin myötä kiristyneiden budjettien maailmassa. Tuottavuuden parantaminen on kuitenkin tärkein tekijä, jolla yritysten kilpailukyky ja suomalaisten elintaso voidaan turvata. Toimintaympäristön on edistettävä koulutukseen, tutkimukseen ja innovaatiotoimintaan nojautuvaa kestävästä kasvusta ja hyvinvointia. Monipuolisen ja laadukkaan tutkimuksen on vastattava yritysten ja muun yhteiskunnan tarpeisiin sekä kannustettava julkisen ja yksityisen sektorin pitkäjänteiseen ja monipuoliseen yhteistyöhön. Suomen on myös entistä paremmin hyödynnettävä muualla tuotettua tietoa sekä mahdollistettava korkeaan osaamiseen perustuvan yritystoiminnan kasvua Suomessa. Julkinen t&k-tuki on kohdennettava tehokkaasti, yhteiskuntaa hyödyttävällä tavalla ja yksityistä sektoria TKI-toimintaan kannustaen. Julkisen sektorin osuuden koko t&k-rahoituksesta tulisi olla 30 prosentin luokkaa.

Vuoden 2020 t&k-budjetissa panostetaan eritoten Business Finlandin kautta jaettavaan t&k- ja innovaatorahoitukseen. Business Finlandin t&k-rahoitusvolyymi kasvaa arviolta 49 milj. eurolla vuoden 2019 tasoon nähden. Business Finlandin rahoituksen kasvu on osaltaan paikannut viime vuosina tehtyjä rahoitusleikkauksia sekä kannustaa aiempaa vahvemmin suomalaisyrityksiä vahvistamaan kansainvälistä kilpailukykyään, lisäämään vientiään ja luomaan uusia työpaikkoja korkean osaamisen ja innovaatioiden keinoin. Yli alue- ja toimialarajojen rakentuvat, kansainvälisesti kilpailukykyiset liiketoimintaekosysteemit, huippuosaaminen, kokeilualustat ja verkostot kannustavat yrityksiä merkittävään uudistumiseen sekä houkuttelevat ulkomaisia investointeja. Lisäksi koronakriisin alkuvaiheessa yritysten kehityshankkeisiin nopeasti kohdennetulla lisärahoituksella on pyritty tukemaan liiketoiminnan kehittämistä ja uutta kasvua vaikeutuneessa markkinatilanteessa.

Suomen viennin rakenne

Suomen vienti on ollut tavarapainotteista ja suuryritysten rooli on edelleen siinä keskeinen. Painopiste on kuitenkin siirtymässä lisääntyvästi palveluihin. Yritysten kansainvälisestä myynnistä yhä suurempi osa on yritysten sisäistä kauppaa. Reippaasti yli puolet viennistä (66 %) suuntautuu Euroopan alueelle (euromaat, muut EU-maat sekä EU:n ulkopuoliset maat) (Tulli 2019), tärkeimpinä kauppakumppaneina Saksa ja Ruotsi. Teknologia-teollisuus on Suomen suurin vientiala ja merkittävin elinkeino. Teknologiayritysten osuus Suomen sekä tavara- että palveluviennistä on noin 50 prosenttia. Alan yritysten palveluksessa työskentelee kotimaassa noin 320 000 ihmistä.

Kevään 2020 pk-barometrin mukaan Suomessa on noin 68 000 pientä ja keskisuurta yritystä, jotka vievät tavaroita tai palveluja tai harjoittavat muuten liiketoimintaa ulkomailla. Yhteensä pk-yrityksiä ilman alkutuotantoa on n. 286 000. Kaikesta viennistä noin puolet on teollisuusvientiä ja viidennes palveluvientiä. Kansainvälisillä markkinoilla toimivista yrityksistä noin joka viidennellä kansainvälinen toiminta muodostaa pääosan yrityksen kokonaistoiminnasta. Voimakkaasti kasvuhakuisia pk-yrityksiä on yhdeksän prosenttia, 34 % suunnittelee kasvavansa mahdollisuuksien mukaan. 23 % yrityksistä ei ole kasvutavoitteita. Kasvuhakuisuus on voimakkainta teollisuudessa. Elinkeinoelämän keskusliiton (EK) syksyllä 2019 teetetty yrityskysely puolestaan kertoi, että Suomessa on 23 000 työntantajayritystä, jotka toimivat kansainvälisillä markkinoilla. 58 prosenttia vientiyrityksistä keskittyy fyysisten tuotteiden ja 32 prosenttia palvelujen kauppaan. Joka kymmenes vie yhtä paljon tuotteita ja palveluja.

Suomen viennin volyymia tarkasteltaessa merkittävien vientiyritysten määrä putoaa muutamaankin tuhanteen. Suuryritysten rooli on keskeinen. Sata suurinta vientiyritystä vastaa kahdesta kolmasosasta Suomen viennistä. Pk-yritysten osuus viennistä on vain n. 16 prosenttia. Ruotsissa vastaava osuus on 20–25 prosenttia ja Saksassa yli 60 prosenttia. Saksan viennin ja koko talouden vetureita ovat niin kutsutut Mittelstand -yritykset, jotka ovat keskisuuria, kansainvälisiä ja usein perheomistuksessa olevia.

Useimmiten yritystilastoissa ei huomioida yritysten omistusrakenteita. TEM:n teettämä tutkimus (2019) selvitti konserneihin kuuluvien pk-yritysten ja muiden pk-yritysten välisiä eroja. Suurten itsenäisten yritysten osuus on supistunut. Noin 2/3 jalostusarvosta tuotetaan konserniyrityksissä, ja henkilöstön kasvusta suurin osa on johtunut konserniyrityksistä. Konserneihin kuuluvilla pk-kokoisilla yrityksillä on keskimäärin muita pk-yrityksiä korkeampi tuottavuus. Kun konserneihin kuulumisen huomioon otetaan, pk-yritysten tavaravienti jää noin 8 %:in koko tavaraviennistä, kun konserneihin kuulumista huomioimatta osuus on 20 %:n luokkaa. Pk-kokoisten yritysten tavaraviennin kasvusta ovat vastanneet pääosin konserniyritykset. Palveluviennin osalta konserneihin kuulumisen huomioiminen pudottaa aitojen pk-yritysten vientiosuuden noin 3 %:in koko palveluviennistä (muuten 15 %). Mahdollisesti selittävä tekijä on se, että parhaita keskisuuria yrityksiä siirtyy koko ajan konsernien omistukseen, jolloin itsenäisesti kasvavien pk-yritysten osuus ei pääse kasvamaan.

Merkittävä määrä suomalaisia pk-yrityksiä on kansainvälistymisen alkuvaiheessa, ja suurimmat vientiponnistelut tehdään edelleen lähimarkkinoille; muihin Pohjoismaihin, Baltian maihin ja Saksaan. Kansainvälistyvistä yrityksistä kolme neljästä hakee kasvua EU:n sisämarkkinoilta. Aasian osuus on n. 25 prosenttia ja Amerikan osuus 16 prosenttia. Itään tähtää runsas 20 %.

Vienninrahoitus pk-yritysten näkökulmasta

Pk-barometrin mukaan rahoitus ei muodosta yhtä merkittävää kasvun estettä pk-yrityksille kuin esimerkiksi osaavan työvoiman pula. Nopeaa kansainvälistä kasvua tavoittelevat yritykset kohtaavat kuitenkin muita yrityksiä useammin haasteita myös rahoituksen saatavuudessa. Kasvuyritykset tarvitsevat kasvuun erityisesti oman pääoman ehtoista rahoitusta, jonka lähteenä voi olla yrityksen perustajien lisäksi esimerkiksi pääomasijoittajat ja businessenkelit. Pääosa vientikauppojen ja yritysten investointien rahoituksesta tapahtuu pankkien ja yksityisten markkinatoimijoiden kautta. Valtion erityisrahoituksen tehtävänä on paikata markkinapuutteita. Finnvera ja Tesi voivat olla mukana myös omistajavaihdoksiin liittyvissä rahoitusratkaisuissa, mikä voi nousta olennaiseksi myös kansainvälistymisen ja kasvun yhteydessä. Finnvera rahoitti vuonna 2019 noin 900 omistajanvaihdosta 155 milj. eurolla. Tesi rahoittaa kansasijoittajiensa kanssa vuosittain useita omistajavaihdoksia. Kasvurahoitusta ja omistajavaihdosten asiakokonaisuutta käsitellään laajemmin kotimaisen omistajuuden ohjelmassa.

Finnveran ja Kauppakamarin selvityksen mukaan useat vientiä aloittavat pk-yritykset eivät tunnista vientikauppaan liittyviä riskejä ja tunne vaihtoehtoja suojautua riskeiltä. Asia nousi esille myös TEM:n Vienninrahoituksen kehittämis -työryhmän (VIRAKE) työssä. Finnvera onkin viime vuosina kehittänyt kaupan rahoituksen välineitä pk-yritysten vientikauppojen rahoitukseen ja pk-yritysten neuvontaa. Finnvera selvittää vielä tarkemmin pk-yritysten vientikauppojen rahoitukseen liittyviä haasteita ja mahdollisia kehittämistoimenpiteitä. Selvityksen tulokset valmistuvat lokakuun lopussa 2020 ja niitä hyödynnetään kehittämistyössä jatkossa.

Ulkomaiset investoinnit

Suorat ulkomaiset investoinnit ovat merkittäviä Suomen talouden kilpailukyvyn, kasvun ja elinkeinoelämän kehityksen kannalta. Ulkomaiset investoijat kytkevät suomalaiset yritykset globaaleihin arvoketjuihin, kehittävät ja hyödyntävät tehokkaammin uutta teknologiaa, tuovat osaamista ja pääomia Suomeen sekä lisäävät kilpailua ja luovat korkean tuotavuuden työpaikkoja. Suorat sijoitukset ulkomailta tarjoavat myös linkin Suomessa olevan tutkimus- ja teknologiaosaamisen sekä Suomessa toimivien monikansallisten yritysten ulkomailla tekemän tutkimus- ja tuotekehitystyön välille. Ulkomaisten yritysostojen kautta voidaan hankkia myös kansainvälistä liiketoimintaa tukevia toimintoja.

Suomen vahvuudet investointikohteena ovat vakaa yhteiskunta, tietointensiivinen ja innovatiivinen talous, tutkimuksen ja tuotekehityksen korkea taso sekä panostus digitaalisuuteen. Ulkomaisten Suomeen sijoittuvien yritysten kannalta keskeistä on vakaa ja ennustettava toimintaympäristö yli hallituskausien, ajantasainen lainsäädäntö, asiakaslähtöinen viranomaistoiminta sekä englanninkieliset digitaaliset palvelut. Tulevaisuuden osaamisen ja kansainvälisten huippuosaajien saatavuuden varmistaminen on ensiarvoisen tärkeää

ja edellyttää pitkäjänteistä sitoutumista koulutus-, tutkimus- ja innovaatioinvestointeihin. Globaalien yritysten ja ulkomaisten osaajien Suomeen houkuttelemista ja Suomessa pysymistä tulee merkittävästi sujuvoittaa mm. viranomaisprosesseja nopeuttamalla.

Suorilla ulkomaisilla investoinneilla on Suomen talouteen sekä välittömiä että välillisiä vaikutuksia niin talouskasvuun, työllisyyteen, verotukseen kuin kotimaiseen kulutukseen. Ulkomaiset yritykset ovat suomalaisia kilpailukykyisempiä, ja verkostoissa ne kasvattavat myös suomalaisomisteisten yritysten osaamista, innovatiivisuutta ja kilpailukykyä. Ulkomaiset yritykset tekevät usein hankintoja suomalaisilta yrityksiltä. Ulkomaisten yritysten ja niiden työntekijöiden välilliset ja epäsuorat vaikutukset Suomen talouteen ovat merkittävät. Kansainvälisten yritysten investoinnit Suomeen kasvoivat vuonna 2018 44 prosenttia vuoteen 2017 verrattuna. Toimialoista suurimmat olivat ICT- ja terveysalat. Suomessa on tällä hetkellä noin 4300 ulkomaista yritystä, jotka työllistävät noin 255000 henkilöä. Suomi pysyi houkuttelevimpana Pohjoismaana suorien ulkomaisten investointien kohteena vuonna 2018 (EY Attractiveness Survey, Nordics 2019).

Kansainvälistymispalvelut

Julkiset vienninedistämispalvelut ja valtion arvovaltapalvelut täydentävät kaupallisten palveluiden markkinapuutetta tarjoamalla puolueettomasti maksutonta perusneuvontaa, rahoitusta ja kansainvälisiä kontaktiverkostoja.

Team Finland -verkosto kokoaa yhteen kaikki yrityksille suunnatut kansainvälistymispalvelut. Verkosto edistää vientiä ja pk-yritysten kansainvälistä kasvua tarjoamalla sujuvan palvelupolun kansainvälistyville yrityksille. Verkosto myös tekee maatamme tunnetuksi korkeatasoisen osaamisen keskittymänä sekä kytkee ulkomaisia osaajia ja investoijia Suomeen. Team Finland on työ- ja elinkeinoministeriön ja ulkoministeriön ohjaama verkosto, jonka kansallisen tason operatiivisesta koordinaatiosta vastaa Business Finland TEM:n asettaman johtoryhmän suuntaviivojen mukaisesti. Team Finland -johtoryhmä hyväksyi verkoston uuden strategian kokouksessaan lokakuun 2019 lopussa. Asiakaspalvelun parantamiseksi on käynnistetty 15 uudistustoimenpidettä, joilla tavoitellaan entistä saumattomampaa palvelukokonaisuutta ja yhteistä asiakastyötä. Verkosto selkeyttää myös viestintäänsä uudella tavalla, jotta eri toimijoiden palveluista koostuva kokonaisuus on asiakkaille ymmärrettävä ja helposti lähestyttävä. Team Finland -verkoston ydintoimijoita ovat työ- ja elinkeinoministeriö, ulkoministeriö, Business Finland, Finnvera, ELY-keskukset ja TE-toimistot. Verkostoon kuuluu myös Team Finland -kumppaneina vienti- ja kansainvälistymispalveluja tuottavia organisaatioita Suomessa ja kohdemaissa.

Team Finland -verkoston ytimessä on yritysten kasvun, uudistumisen ja kansainvälistymisen edistämisen merkittävä toimija, Business Finland, joka aloitti toimintansa vuonna 2018. Business Finland -uudistuksella on pyritty parantamaan asiakaspalvelua kasvattamalla ja

kohdentamalla resursseja asiakasrajapintaan sekä Suomessa että ulkomaanverkostossa. Business Finlandin toiminnot kattavat valtakunnalliset innovaatiotoiminnan, kansainvälistymisen, ulkomaisten investointien ja matkailun edistämisen toiminnot. Business Finlandilla on alueverkosto kotimaassa sekä ulkomailla Suomelle tärkeissä viennin, investointien, innovaatiotoiminnan ja matkailun edistämisen kohdemaissa.

Business Finland tarjoaa rahoitusta tutkimukseen, tuotekehitykseen ja monenlaisiin liiketoiminnan kehittämisen tarpeisiin erityisesti pienille ja keskisuurille yrityksille. Suuret yritykset ja tutkimusorganisaatiot voivat saada rahoitusta yhteisiin projekteihin pk-yritysten kanssa. Business Finlandin ohjelmatoiminnoissa kehitetään proaktiivisia toimenpiteitä, joilla uudistetaan yrityksiä, vahvistetaan kilpailukykyä ja edistetään laajamittaista kansainvälistymistä. Ohjelmien kansainvälistymispalveluja vahvistetaan erityisesti strategisesti valituilla kasvualoilla (bio- ja kiertotalous, cleantech, terveys ja hyvinvointi, digitaalisuus, kuluttajatuotteet, matkailu sekä poikkileikkaavat teemat, mm. AI, kehittyvät markkinat). Ohjelmissa edistetään suomalaisyritysten kokonaistarjoamia ja mukaan pääsyä osaksi suurempia kansainvälisiä toimituksia, joilla vastataan paremmin loppuasiakkaan tarpeeseen räätälöidyistä kokonaisratkaisuista. Ohjelmatoiminta tukee globaalien megatrendien ratkaisemista: hiilineutraalius, ekologiset investoinnit, cleantech, kierto- ja biotalous ja resurssiniukkuus.

Business Finlandin ulkomaanverkosto toimii sillanrakentajana suomalaisen tarjoaman ja globaalien markkinakysynnän välillä. Vuoden 2018 lopussa Business Finlandin ulkomaanverkoston henkilöstömäärä oli n. 120 ja ulkomaantoimipisteitä oli 37. Vuonna 2019 ulkomaanverkostoa laajennettiin 41 toimistoon, jossa työskentelee 145 henkilöä (joista 91 henkilöä vienninedistämistehtävissä). Uudet toimistot vuoden 2019 aikana perustettiin Australiaan, Kanadaan, Marokkoon, Ranskaan sekä Berliiniin, Saksaan. Syyskuun 2019 budjettiriihen lisärahoituspäätösten ansiosta Business Finlandin suunnitelmana on laajentaa ulkomaanverkostonsa kokoa vuoden 2020 kuluessa n. 155 henkilöön ja vuoden 2021 loppuun mennessä 165 henkilöön. Koronapandemian vaatima markkinoiden tilanteen ja niiden avautumisen sekä uusien markkinamahdollisuuksien seuraaminen on vain korostanut ulkomaanverkoston tärkeyttä kansainvälisesti toimivien suomalaisyritysten tukena.

Ulkoministeriö auttaa yrityksiä kohdemarkkinoiden markkinatuntemuksessa, markkinamahdollisuuksien tunnistamisessa, yhteyksien luomisessa, kehitysrahoitusinstrumenttien hyödyntämisessä ja kaupan esteiden purkamisessa sekä kauppapolitiikkaa koskevassa neuvonnassa.

Julkisen kansainvälistymispalveluiden verkoston ulkomailla muodostavat Business Finland ja ulkoministeriö. Ulkoministeriö ja Business Finland ohjaavat Team Finland -ulkomaanverkoston toimintaa yhteistoimintamalliin perustuen. Ulkoministeriö ja Business Finland vastaavat tahoillaan siitä, että Team Finland -ulkomaantiimien ohjaus ja tavoiteasetanta

tapahtuvat yhteisen Team Finland -vuosisuunnitteluprosessin puitteissa. Ulkomaanverkostoa on viime vuosina täydennetty UM:n verkostoon sijoitetuilla Team Finland -asian-tuntijoilla. Lisäksi opetus- ja kulttuuriministeriö on lähettänyt Team Finland Knowledge -erityisasiantuntijoita koulutus-, tutkimus- ja innovaatiotyöhön eri toimipisteisiin. Ulkomaanverkostoa täydentävät keskeiset Team Finland -kumppaniorganisaatiot, kuten Suomalais-Venäläinen kauppakamari, jolla on kansallinen vastuu Venäjälle suunnatuista vienninedistämispalveluista, sekä Saksalais-Suomalaisen kauppakamarin ulkomaanverkosto (maksullinen konsultointipalvelu suomalaisille yrityksille).

Finnveran tehtävänä on rahoituksen keinoin edistää yritysten kansainvälistymistä ja viennin, korjata rahoituspalvelujen tarjonnassa esiintyviä puutteita ja edistää aluekehitystä Suomessa. Finnveran asiakkaat ovat pääasiassa kasvavia pk- ja midcap -yrityksiä sekä suur-yrityksiä, joilla on edellytyksiä menestyä sekä kansallisilla että kansainvälisillä markkinoilla. Finnvera tarjoaa asiakkailleen lainoja, takauksia sekä vienninrahoituspalveluita. Vuonna 2019 Finnvera myönsi pk- ja midcap-yrityksille (ns. kotimaan rahoitus) rahoitusta noin 1,0 mrd euroa (0,9 milj. euroa vuonna 2018) sekä vientitakuita ja erityistakauksia 5,2 mrd. euroa (3,0 mrd euroa vuonna 2018). Vientitakuiden määrä vaihtelee vuosittain suuresti ja on riippuvainen isojen hankkeiden toteutumisesta. Lisäksi Finnveran yhteydessä toimii ESIR-neuvontapalvelu, joka antaa tietoa yrityksille, yrittäjäjärjestöille, rahoittajille ja muille sidosryhmille EU-rahoituksen hyödyntämisestä (nettisivut, puhelinpalvelu, tilaisuudet, keskustelut). Neuvontapalvelu jatkuu vuoden 2020 jälkeen osana uutta neuvontapalvelun toimintamallia.

Koronatilanne on lisännyt epävarmuutta yritysten investointeihin ja vientikauppoihin. Toisaalta Finnveran kotimaan rahoituksen kysyntä on ollut vuoden 2020 ensimmäisen viiden kuukauden aikana noin kaksinkertaista edellisvuoden vastaavaan ajankohtaan nähden. Kysyntä on kohdistunut lähinnä yritysten käyttöpääoman rahoitukseen. Finnveralla on erinomaiset valmiudet osallistua yritysten viennin ja investointien (ml. vähähiilisyttä edistävät hankkeet) ja käyttöpääoman rahoitukseen myös koronan exit -vaiheessa. Vuoden 2020 alusta Finnveran ja Suomen Vientiluoton myöntövaltuuksia korotettiin, millä on varmistettu vienninrahoituksen riittävyttä. Koronakriisiin liittyvänä toimenpiteenä Finnveran kotimaan rahoituksen valtuuksia nostettiin edelleen kesäkuun 2020 alussa 4,2 miljardista 12 miljardiin euroon.

ELY-keskusten tehtävänä on koordinoita ja uudistaa alueellisten Team Finland -verkostojen toimintaa. Kaikilla ELY-alueilla toimii TF-koordinaattori, aktiivinen TF-ydintoimijoista koostuva aluetiimi sekä maakunnalliset TF-kumppanit yhteen kokoava alueverkosto. ELY-keskusten tuen avulla yritykset voivat tunnistaa kansainväliset mahdollisuudet toiminnan laajentamiseksi ja aloittavat määrätietoisen suunnittelun kehittyäkseen pääosin kotimarkkinoilla toimivista yrityksistä kansainvälisiksi yrityksiksi. ELY-keskukset ohjaavat ja tukevat myös jo kansainvälistyneitä yrityksiä kasvupolun eri vaiheissa sekä edistävät

toimillaan yritysryhmien toimintaa. ELY-keskukset vahvistavat osaavan työvoiman saatavuutta yhdessä TE-toimistojen kanssa.

TE-toimistot tukevat yrityksiä kasvussa ja kansainvälistymisessä tarjoamalla ratkaisuja osaavan työvoiman saatavuuteen sekä osaamisen kehittämiseen. TE-toimistot kontaktoivat yrityksiä, selvittävät niiden kasvu- ja kansainvälistymishalukkuutta ja välittävät yrityslii-
dejä muille Team Finland- ja yrityspalvelutoimijoille.

Teollisuussijoitus (TESI) auttaa yrityksiä menestymään rahastosijoittamisen ja suorien sijoitusten kautta. TESI sijoittaa yrityksiin niiden kansainvälistymis- ja kasvuvaiheessa, ja pääoman lisäksi yrityksiä autetaan tarjoamalla liiketoimintaosaamista ja verkostoja. Yhtiön hallinnoimat pääomasijoitukset olivat vuoden 2019 lopussa 1 334 milj. €. Sijoituskohteena on kaikkiaan 92 rahastoa ja 54 suoraa kohdeyritystä. Tesin sijoitusten vuosivolyymi vaihtelee 120–150 milj. € vuositasolla. Vuonna 2019 sekä rahasto- että suorat sijoitukset olivat yhteensä 133 milj. euroa. Suomalaisiin alku- ja kasvuvaiheen rahastoihin sijoittavat Tesin hallinnoimat Kasvurahastojen Rahastot (KRR) ovat tähän mennessä sijoittaneet 30 rahastoon. Vuoden 2020 alussa käynnistynyt KRR IV keräsi 165 miljoonaa euroa suomalaisyritysten kasvurahoitusta vahvistamaan. Pääoman lisäksi yrityksiä autetaan tarjoamalla liiketoimintaosaamista ja verkostoja. Tesin keskeisenä tehtävänä on välittää kansainvälistä osaamista ja parhaita käytäntöjä suomalaisiin hallinnointiyhtiöihin. Lisäksi Tesin verkostojen kautta kanavoitiin 124 milj. € suomalaisiin yrityksiin vuonna 2019.

Koronakriisi on vaikuttanut merkittävästi myös Tesin rooliin pääomasijoitusmarkkinoilla. Yhtiö on varautunut jatkorahoittamaan kohdeyhtiöitään koronaviruksen aiheuttamissa ylimääräisissä rahoitustarpeissa yhdessä muiden kanssasijoittajien kanssa. Muun muassa venture capital- markkinoilla Tesi kehittää uusia siltarahoitusvaihtoehtoja yritysten seuraavissa kansainvälistä kasvua tukevissa rahoituskerroksissa. Kaiken kaikkiaan vuoden 2020 lisätalousarvioissa on myönnetty yhteensä 400 milj. euroa Tesin pääomittamiseen. Varat on käytetty uuden vakautusohjelman perustamiseen. Tämän lisäksi pääomitusta käytetään mm. voimakkaaseen kansainväliseen kasvuun tähtääviin yrityksiin.

Ulkoministeriön alla toimiva Finnfund on kehitysrahoittaja, joka sijoittaa vastuullisiin ja kannattaviin yrityksiin kehitysmaissa. Finnfund tarjoaa kehitysmaissa toimiville yksityisille yrityksille oman pääoman ehtoista riskirahoitusta, pitkäaikaisia investointilainoja, välirahoitusta sekä kehitysmaainvestointeihin liittyvää erityisosaamista.

Julkiset kansainvälistymispalvelut ovat saavutettavissa koko maassa. Kansallisen tason ydintoimijoiden lisäksi Team Finland -verkostoon kuuluu kumppaneita, jotka tuottavat palveluita viennin ja kansainvälistymisen edistämiseksi. Venäjän -vienninedistämistoiminnot siirrettiin vuonna 2016 Suomalais-Venäläiselle kauppakamarille. Lisäksi TEM myöntää erillisrahoitusta mm. Suomalais-ruotsalaiselle kauppakamarille, rannikkoseudun

vienninedistäjäorganisaatio Viexpolle, Saksalais-suomalaiselle kauppakamarille sekä Music Finlandille.

Lisäksi Suomessa alueilla yrityksille on tarjolla kuntien ja kaupunkien kehittämissyhtiöiden, liittojen ja oppilaitosten palveluja. Vuonna 2020 tavoitteena on määritellä alueellisten kumppanien roolit Team Finland -verkostossa. Tavoite uusien vientiä harjoittavien pk-yritysten määrän kasvattamisesta edellyttää erityisesti kansainvälistymistä käynnistävien yritysten palvelutarjonnan kehittämistä sekä palvelujen tunnettuuden lisäämistä. Se edellyttää Team Finland -verkoston ja kumppanien palvelut toimivat yhteen asiakaslähtöisemmin.

Keskeinen kansainvälistymisen mahdollistava tekijä on rahoituksen sekä osaavan työvoiman saatavuus. Julkiset vienninedistämistoimenpiteet onkin viime vuosina suunnattu yritysten kipukohtiin, kuten rahoituksen mahdollistamiseen niin vientiä aloitteleville kuin kokeneemmille kasvuyrityksille. Myös yritysten edellytyksiä työllistää kansainvälisiä osaajia on pyritty parantamaan. Lisäksi on tunnistettu tarve kehittää yritysten digitaalisia valmiuksia sekä monipuolistaa myynti- ja markkinointiosaamista.

Julkisen yrityspalvelutarjoaman ohella yrityksiä ohjataan myös yksityisten palveluiden piiriin esimerkiksi mahdollistamalla konsulttipalveluiden osto kotimaassa tai kohdemarkkinoilla. Business Finlandin de minimis -rahoitusinstrumentit (esim. Innovaatioseteli, Tempo ja Explorer) mahdollistavat pk-yritysten kyvykkyysien kasvattamisen. Yritysten käytössä on myös Team Finland Expert Search -palvelu, joka listaa konsultteja eri kohdemarkkinoilla erilaisiin kansainvälistymistarpeisiin.

Toimialakohtainen ohjelmatoiminta ja kansainvälisen liiketoiminnan edistäminen

Yritysten kansainvälisen kasvun edistämiseen tehdään myös toimiala- ja teemakohtaista työtä. Toimialajärjestöt edistävät yhteistyötä ja hyvien käytäntöjen jakamista toimialan sisällä. Business Finlandin ohjelmatoiminnassa on koottu ex-Finpron kansainvälistymisen kasvuohjelmat ja Tekesin innovaatio-ohjelmat strategisiksi kokonaisuuksiksi. Yhdistäminen on tuonut selkeitä synergioita ja uusilla ohjelmilla edesautetaan entistä tehokkaammin uusien kilpailukykyisten ratkaisujen kehittämistä ja kansainvälistymistä. Ohjelmissa palveluilla sparrataan yrityksiä hyödyntämään markkinamurroksia, autetaan löytämään uusia markkinoita, verkostoja ja asiakkaita. Yritysten uudistumista tuetaan innovaatorahoituksen avulla ja erityisesti yhteishankkeiden kautta. Ohjelmat tuovat yhteen eri kokoisia yrityksiä, tutkimus- ja muita organisaatioita sekä kansainvälisiä sijoittajia. Samaan aikaan maailmalta on tunnistettu lukuisia yhteistyötahoja, sijoittajia ja potentiaalisia asiakkaita, joiden kautta kyseisen yritysryhmän kansainvälistymistä ja vientiä voidaan nopeuttaa.

Tämän lisäksi hyviä kokemuksia on saatu poikkihallinnollisista laaja-alaisista ohjelmakokonaisuuksista. Liikennealan kansallisella kasvuohjelman 2018–2022 tavoitteena on tukea

alan osaamisen kehitystä, uusien innovatiivisten tuotteiden ja palvelujen syntyä, markkinareferenssejä sekä liikenteen toimialan muutoksen tunnettuutta. Ohjelmaan päivitetään vuoden 2020 aikana vastaamaan hallitusohjelman tavoitteita sekä vastaamaan koronan tuomia muutoksia yritysten liiketoimintaympäristöön. Erityisesti uudessa ohjelmassa korostuu liikennealan uusien ratkaisujen merkitys kestävässä kehityksessä. Tavoitteiden kautta edistetään ennen kaikkea yritysten kansainvälistä kestävää kasvua. Ohjelman toteutukseen on tuotu yhteen kaikki oleelliset toimijat: ministeriöt (LVM ja TEM), viranomaisia, kaupunkeja sekä eri kokoisia yrityksiä. Ohjelma koostuu tavoitetta tukevista konkreettisista noin 30 toimenpiteestä, jotka ovat vastuutettu mukana oleville tahoille. Toimenpiteillä tavoitellaan yksityisen ja julkisen sektorin entistä tiiviimpää yhteistyötä sekä suomalaisen älyliikennesektorin osaamisen profiilin nostoa kansainvälisesti. Ohjelmaa tukee vahvasti Business Finlandin innovaatio- ja viennin edistämisen ohjelma ”Smart mobility”.

Terveysalan kasvustrategian on STM, TEM ja OKM yhteinen toimenpidekokonaisuus, jonka toimenpiteillä kehitetään terveysalan ekosysteemiä kokonaisuutena. Tavoitteena on, että Suomi on kansainvälisesti tunnettu terveysalan tutkimuksen ja innovaatiotoiminnan, investointien ja uuden liiketoiminnan edelläkävijämaa. Kasvun ja uudistumisen mahdollistajia ovat kysyntä- ja käyttäjälähtöisyys, verkostoitunut ekosysteemi, monitoimialainen ja -tieteinen yhteistyö, digitaalisuuden hyödyntäminen, innovatiiviset julkiset hankinnat sekä kyky yhdistää tietovarantoja tutkimus- ja innovaatiotoiminnassa. Esimerkkejä toimenpiteistä mm. TKI, osaamispohjan vahvistaminen, sote-tiedon hyötykäytön mahdollistaminen. Elintarvikeviennin osalta merkittävä kokonaisuus on ollut Business Finlandin ”Food from Finland” -ohjelmakokonaisuus, jota on yhteisrahoitettu MMM ja TEM toimesta. Ohjelmapalveluiden kautta ”Food from Finland” auttaa suomalaisia elintarvikealan yrityksiä pääsemään nopeasti muuttuville kansainvälisille elintarvikemarkkinoille. Ohjelma keskittyy suomalaisen elintarvikealan kehittämiseen, kasvattamiseen sekä viennin edistämiseen brändätyillä ja korkean lisäarvon tuotteilla ja palveluilla. Vuonna 2019 uudistunut ohjelma yhdistää vienninedistämisen ja innovaatioiden kehittämisen kokonaisuudeksi.

Suomen matkailuala on viime vuosina kasvanut ja kansainvälistynyt nopeasti. Matkailu oli Suomen kolmanneksi suurin palveluviennin ala (osuus palveluviennistä yli 17 %). Koronakriisi mullisti tämän näkymän. TEM:n virkatyönä yhteistyössä Tilastokeskuksen, Visit Finlandin ja MaRa ry:n kanssa 30.4. laaditun arvion mukaan matkailun kokonaiskysyntä (matkailijoiden käyttämä rahan määrä) tulee supistumaan 60–70 % vuonna 2020. Arvioiden mukaan kestää ainakin vuoteen 2022 ennen kun kysyntä palautuu vuoden 2019 lukuihin. Toimenpiteitä matkailuelinkeinon tukemiseksi ja kehittämiseksi toteutetaan tämän ohjelman ulkopuolella osana Suomen matkailustrategian ja hallitusohjelmaan kirjatun kansallisen matkailun ohjelmakokonaisuuden toteuttamista.

Lähteet

- Pk-barometri kevät 2020
- SVKK:n Venäjän viennin barometri kevät 2020
- Valtioneuvoston kanslia: 100 vuotta pientä avotaloutta -raportti (palveluvienti)
- EK:n Team Finland -kysely (syyskuu 2019)
- Teknologiateollisuus.fi
- Palvelualojen työnantajat PALTA
- Tulli
- Suomen Pankki (BOFIT)
- Etlä
- IMF World Economic Outlook

Liite 2. Valmisteluprosessissa tunnistettuja pullokauloja kansainvälistymisessä

Ohjelman valmistelussa on tunnistettu tärkeimpiä suomalaisten yritysten vientiin ja kansainväliseen kasvuun liittyviä pullonkauloja. Analyysissä on hyödynnetty aiemmin tehtyjä selvityksiä sekä valmistelun aikana saatua palautetta sekä näkemystä sidosryhmiltä ja yrityksiltä.

Yritystaso

- Yritysrakenne (pk-yritysten osuus viennistä vain 16 % / 2019)
- Liiketoimintaosaaminen, kyky skaalata
- Haaste saada kasvurahoitusta kansainvälisen liiketoiminnan skaalausvaiheeseen ja suuren kokoluokan pilotointiin
- TKI-yhteistyö suomalaisten korkeakoulujen sekä tutkimuslaitosten kanssa on vähentynyt
- Osaamattomuus käyttää viennin rahoitukseen ja luottoriskien hallintaan liittyviä työkaluja sekä järjestää ostajarahoitusta asiakkaalle
- Kyky rakentaa ja myydä kansainvälisiä vientikokonaisuuksia
- Muutoshaluttomuus ja heikko riskinottohalu. Haluttomuus hyödyntää ulkomaisia osaamista tai palkata kansainvälisiä asiantuntijoita, yksipuoliset tiimit, monimuotoisuuden puute yritysten johtoryhmissä ja hallituksissa.
- Yritysten (erit. valmistavan teollisuuden) digi-kyvykkyys ja vähäiset investoinnit digitalisaatioon
- Kansainvälistymiseen panostamisessa puutteita (kv-suunnitelma, valmistautuminen, markkinoille meno, markkinointi). Läsnäolo globaaleissa arververkostoissa pienimuotoista, markkinoiden ja niiden muutosten tuntemuksen puute.
- Ei kykyä/halua muodostaa yhteistarjoamia, suuret yritykset eivät ota veturiyritysröoliä
- Tuotteen tai palvelun kehittäminen ei riittävän asiakaslähtöistä. Ei kykyä/kyvyttömyys ennakoita markkina- ja asiakastarpeita ja mukautua niihin tarpeeksi nopeasti. Panostetaan liian pitkään tuotekehitykseen eikä kansainvälistymiseen, markkinointiin ja yrityksen kehittämiseen
- Sukupolvenvaihdokset, jatkajien löytyminen valmiille yritystoiminnalle vaikeaa

Toimintaympäristö

- Suomi kansainvälisesti kehittymätön pääomasijoitusmarkkina
- Pula osaavasta työvoimasta (erityisesti kansainvälistymisen osaajat).
- Kohdemarkkinan kaupan esteisiin, protektionismiin ja liiketoimintaympäristöön liittyvät haasteet, joiden voidaan arvioida koronakriisin seurauksena lisääntyneen
- Yksipuoliset kieliopinnot korkeakouluissa
- Poliittisten päätösten lyhytjänteisyys
- Ulkomaisten opiskelijoiden potentiaalin vähäinen hyödyntäminen

Julkiset kansainvälistymispalvelut

- Kansallisen viennin ja kansainvälistymisen edistämisen ulkomaanverkoston katveaukot ja vähäiset resurssit verrattuna keskeisiin verrokkimaihin; vähäinen verkostoituminen kohdemarkkinoilla
- Kuntien ja kaupunkien yrityspalveluiden rooli osana Team Finland -kansainvälistymispalveluiden kokonaisuutta ei ole täysin selkeä
- Osin päällekkäiset palvelut ja instrumentit (BF:n Tempo ja Explorer -rahoitus vs. ELY:n kehittämisavustus), palveluiden erot epäselviä yrityksille
- Liika instrumenttinäkökulma eikä yritysten tarvelähtöinen; palvelut tulisi kuvata asiakastarpeista käsin.

Verkkajulkaisu
ISSN 1797-3562
ISBN 978-952-327-564-5

Sähköinen versio: julkaisut.valtioneuvosto.fi
Julkaisumyynti: vnjulkaisumyynti.fi